

Η Φυλο-Παιδεία

Αλεξάνδρα Κούτρα, Ευαγγελία Τριανταφύλλη, Σοφία Τρυπαναγνωστοπούλου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η ανακοίνωση θα παρουσιάσει το νέο ηλεκτρονικό εγκυκλοπαιδικό λεξικό για θέματα φύλου, Φυλο-Παιδεία (Fylopedia), το οποίο δημιουργήθηκε στα πλαίσια του διατμηματικού προγράμματος του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών για Θέματα Φύλου και Ισότητας (ΘΕ.ΦΥΛ.ΙΣ), μέσα από μία πολυεπιστημονική προσέγγιση του φύλου. Η Φυλο-Παιδεία φιλοδοξεί να καλύψει ένα κενό, αφού στην ελληνική γλώσσα δεν έχουν αποδοθεί με ενιαίο τρόπο όροι και νοήματα που χρησιμοποιούνται στη διεθνή βιβλιογραφία στο χώρο των γυναικείων σπουδών και των σπουδών φύλου. Ταυτόχρονα, φιλοδοξεί να αποτελέσει ένα εργαλείο αυτοεκπαίδευσης για το φοιτητικό κοινό και άλλες/ους ενδιαφερόμενες/ους για τις σπουδές φύλου. Πιο συγκεκριμένα, η εν λόγω εργασία θα εστιαστεί στην προσπάθεια της λεξικογραφικής ομάδας των φοιτητών του ΔΠΜΣ του ΕΚΠΑ, «Θεωρία Λεξικογραφίας και Εφαρμογές», η οποία επιμελήθηκε την συγγραφή 82 λημμάτων που εντάσσονται στη γενικότερη ενότητα «Φεμινιστική θεωρία, λογοτεχνία και κριτική». Παρουσιάζεται η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την παρουσίαση των λημμάτων, ενώ παράλληλα εκτίθενται τα λεξικογραφικά και ορολογικά προβλήματα που ανέδειξε η διαδικασία συγγραφής. Αναλύεται κυρίως το πρόβλημα της απόδοσης των όρων της ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας στην ελληνική (έλλειψη απόδοσης, αποδόσεις λανθασμένες ή προβληματικές ή περισσότερες από μια, κλπ) και καθορίζονται τα κριτήρια με βάση τα οποία έγιναν οι κατάλληλες επιλογές και επικράτησαν οι προτιμότερες λύσεις ανά περίπτωση.

Fylopedia

Alexandra Koutra, Evangelia Triantafylli, Sofia Trypanagnostopoulou

ABSTRACT

This paper aims to present a new electronic encyclopedic dictionary on gender issues, FYLOPEDIA, which was created within the framework of the interdepartmental programme on gender and gender equality (Thefylis project) of the University of Athens, by adopting an intersectional approach to gender. There is no doubt that terms and concepts used in foreign books and journal articles in the field of women studies and gender studies have not been rendered in a unified way in Greek and FYLOPEDIA aspires to fill this gap. At the same time, FYLOPEDIA aspires to become a valuable tool of self-education for students and for anybody else who might be interested in gender studies. Particularly, this paper shall focus on the efforts made by the students of the Interdepartmental M.A. programme in Lexicography of the University of Athens, who were assigned to prepare 82 sub-lemmas of the Lemma "Feminist Literary Theory and Criticism". The methodology followed for the presentation of these sub-lemmas as well as specific lexicographical and terminological problems that arose during the phase of preparation are described in details in this paper. Emphasis is given to particular findings and to the way in which terms found in foreign books and journal articles are rendered in Greek (lack of rendition,

wrong or inexact rendition or more than one renditions etc.) and, furthermore, specific criteria were specified that led to the appropriate choices and to the most suitable solutions for each case.

0 Εισαγωγή

Με την ανακοίνωση αυτή επιχειρείται η παρουσίαση του νέου ηλεκτρονικού εγκυκλοπαιδικού λεξικού για θέματα φύλου, *Φυλο-Παιδεία (Fylopedia)*, το οποίο δημιουργήθηκε στα πλαίσια του διατμηματικού προγράμματος του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών για Θέματα Φύλου και Ισότητας (ΘΕ.ΦΥΛ.ΙΣ), μέσα από μία πολυεπιστημονική προσέγγιση του φύλου. Η *Φυλο-Παιδεία* φιλοδοξεί να αποτελέσει ένα ευέλικτο και εύχρηστο εργαλείο εκπαίδευσης, αυτο-εκπαίδευσης και έρευνας, που θα εξυπηρετεί την ακαδημαϊκή κοινότητα και ειδικά το φοιτητικό κοινό αλλά και κάθε ενδιαφερόμενο για θέματα που αφορούν τις Σπουδές Φύλου, καλύπτοντας μάλιστα ένα σημαντικό κενό, δεδομένου ότι στην ελληνική γλώσσα δεν έχουν αποδοθεί με ενιαίο τρόπο όροι και νοήματα που χρησιμοποιούνται στη διεθνή βιβλιογραφία στον χώρο των γυναικείων σπουδών και των σπουδών φύλου.

Στα πλαίσια της παρουσίασης αυτής, δίνεται έμφαση στην προσπάθεια των φοιτητών/τριών του ΔΠΜΣ του ΕΚΠΑ με τίτλο «Θεωρία Λεξικογραφίας και Εφαρμογές», οι οποίοι εργάστηκαν για την συγγραφή 82 υπολημμάτων που εντάσσονται στο λήμμα «Φεμινιστική θεωρία, λογοτεχνία και κριτική». Χρησιμοποιώντας ως παραδείγματα τα συγκεκριμένα υπολήμματα, παρουσιάζεται η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την συγγραφή τους, ενώ παράλληλα εκτίθενται διεξοδικά τα λεξικογραφικά και ορολογικά προβλήματα που ανέδειξε αυτή η διαδικασία συγγραφής. Αναλύεται κυρίως το πρόβλημα της απόδοσης των όρων της ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας στην ελληνική (έλλειψη απόδοσης, αποδόσεις λανθασμένες ή προβληματικές ή περισσότερες από μια, κλπ) και καθορίζονται τα κριτήρια με βάση τα οποία έγιναν οι κατάλληλες επιλογές και επικράτησαν οι καταλληλότερες λύσεις ανά περίπτωση.

1 Η Φυλο-Παιδεία

Η Φυλο-Παιδεία δημιουργήθηκε με στόχο να αποτελέσει μία έγκυρη πηγή επιστημονικής γνώσης και πληροφόρησης για ζητήματα που αφορούν την ιστορία των γυναικών, την φεμινιστική θεωρία και τις σπουδές φύλου στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Ως ηλεκτρονικό εγκυκλοπαιδικό λεξικό, διαθέτει μία σειρά από πλεονεκτήματα για να προωθήσει αυτόν τον στόχο. Ειδικότερα:

α) προσφέρει εύκολη πρόσβαση και δυνατότητα για ερευνητική δραστηριότητα τόσο στον ειδικό όσο και στον μη-ειδικό αναγνώστη

β) παρέχει την δυνατότητα στον ενδιαφερόμενο αναγνώστη να ανακαλύψει, να συνδυάσει και να χρησιμοποιήσει το διαθέσιμο υλικό με τον δικό του, προσωπικό και δημιουργικό τρόπο και επίσης, να συγκρίνει κείμενα που προέρχονται από διαφορετικές επιστήμες.

Ειδικότερα, η *Φυλο-Παιδεία* περιλαμβάνει λήμματα τα οποία έχουν ομαδοποιηθεί σε κατηγορίες ανάλογα με το θέμα που πραγματεύονται και λειτουργούν ουσιαστικά ως «παράθυρα» σε περαιτέρω μελέτη και έρευνα, καθώς συνοδεύονται από: α)εσωτερικούς συνδέσμους που παραπέμπουν σε άλλα λήμματα / υπολήμματα και προσφέρουν περισσότερες επεξηγήσεις όρων ενώ, συγχρόνως, επιτρέπουν στα λήμματα της *Φυλο-Παιδείας* να συνομιλούν μεταξύ τους και β)εξωτερικούς συνδέσμους που παραπέμπουν σε άλλες χρήσιμες, συναφείς ιστοσελίδες (άρθρα, κείμενα συναφούς περιεχομένου στο διαδίκτυο). Ταυτόχρονα, δημοσιεύει διάφορα κείμενα που αναδεικνύουν τους τρόπους με τους οποίους θέματα που έχουν κατεξοχήν πολιτικό ενδιαφέρον, όπως για παράδειγμα η καταπίεση ή παραγνώριση των γυναικών ή άλλων ομάδων που περιθωριοποιούνται εξαιτίας του φύλου ή/και της σεξουαλικότητάς τους, απασχολούν και αναδιαμορφώνουν τις ερευνητικές δραστηριότητες σε ακαδημαϊκούς κλάδους πολύ διαφορετικούς μεταξύ τους. Τέλος, φιλοδοξώντας να συμβάλλει στην καθιέρωση κοινής ορολογίας για τις σπουδές φύλου στα ελληνικά, περιλαμβάνει το «Γλωσσάρι», στο οποίο μπορεί να έχει κανείς πρόσβαση από όλες τις σελίδες και το οποίο είναι ουσιαστικά ένας κατάλογος όρων σε δύο, τρεις ή και τέσσερις γλώσσες, που παραπέμπει σε ορισμούς ή λήμματα μέσα στα οποία οι συγκεκριμένοι όροι χρησιμοποιούνται και επεξηγούνται. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι οι συγγραφείς της *Φυλο-Παιδείας* έχουν συντάξει λεπτομερή και πλούσια βιβλιογραφία για όποιον/α θα ήθελε να διευρύνει την έρευνά του σε σχέση με τα υπό μελέτη θέματα.

Οι συγγραφείς που συνεργάζονται με την *Φυλο-Παιδεία* εκπροσωπούν τις ανθρωπιστικές, τις κοινωνικές αλλά και τις θετικές επιστήμες. Πρόκειται για συνεργάτες του ΕΚΠΑ, του ΑΠΘ, του ΕΜΠ, του Παντείου Πανεπιστημίου, του Πανεπιστημίου Πειραιά, του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, του ΕΑΠ, ενώ για τα υπολήμματα του λήμματος «Φεμινιστική Θεωρία, Λογοτεχνία και Κριτική» εργάστηκαν οι φοιτητές/φοιτήτριες του Μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών Λεξικογραφίας του ΕΚΠΑ. Είναι σαφές ότι κάθε ακαδημαϊκός κλάδος διακρίνεται από τη δική του ερευνητική παράδοση και από τις δικές του θεωρητικές παραδοχές και χρησιμοποιεί τα ερευνητικά εργαλεία που του προσιδιάζουν. Ως εκ τούτου, τα κείμενα που δημοσιεύονται δεν συμφωνούν απαραίτητα μεταξύ τους σε ιδεολογικό ή θεωρητικό επίπεδο, όμως βασικός σκοπός τη *Φυλο-Παιδείας* είναι να ενθαρρύνει την

εκπροσώπηση διαφορετικών αντιλήψεων και παραδόσεων στο πλαίσιο του κοινού ενδιαφέροντος για το φύλο.

Ως ένα εγκυκλοπαιδικό λεξικό σε ηλεκτρονική μορφή, η *Φυλο-Παιδεία* είναι σε θέση να επικαιροποιεί και να αναβαθμίζει συνεχώς το υλικό που περιλαμβάνει, γεγονός που την καθιστά ένα πολύτιμο εργαλείο στα χέρια κάθε ενδιαφερόμενου αναγνώστη. Αξιοσημείωτο είναι εξάλλου το γεγονός ότι οι αναγνώστες μπορούν να έρχονται σε επαφή με τους συντελεστές του έργου μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και να εκφράζουν τις απόψεις, την κριτική και τις προτάσεις τους, προκειμένου να συμβάλλουν με την σειρά στην συνεχή ανανέωση και βελτίωση αυτής της φιλόδοξης προσπάθειας.

2 Προδιαγραφές

Τα λήμματα τα οποία εξετάσαμε περιλαμβάνονται στο γλωσσάρι φεμινιστικών όρων που συντάχθηκε στα πλαίσια του μαθήματος «Θεωρία της Λογοτεχνίας και Λεξικογραφία» και συνέβαλε στην δημιουργία του ηλεκτρονικού εγκυκλοπαιδικού λεξικού *Φυλο-Παιδεία*. Οι όροι αυτοί αποτελούν υπολήμματα της γενικότερης ενότητας «Φεμινιστική Θεωρία, Λογοτεχνία και Κριτική». Για την συγγραφή των λημμάτων εργάστηκαν οι φοιτητές/φοιτήτριες του ΔΠΜΣ του ΕΚΠΑ με τίτλο «Θεωρία της Λεξικογραφίας και Εφαρμογές»¹ ενώ την επιμέλεια ανέλαβε η διδάσκουσα καθηγήτρια Κα Ευτέρπη Μήτση. Η συγγραφή των λημμάτων πραγματοποιήθηκε κατά τη χρονική περίοδο του εαρινού εξαμήνου 2008 (Μάρτιος – Ιούνιος). Πρόκειται για 82 λήμματα τα οποία αποτελούν βασικούς όρους της φεμινιστικής θεωρίας, της λογοτεχνικής κριτικής και της ψυχανάλυσης και συγκροτούν ένα δίγλωσσο γλωσσάρι από τα Αγγλικά στα Ελληνικά, με τον ορισμό κάθε λήμματος στα Ελληνικά. Το γλωσσάρι συμπληρώνεται με την παράθεση της βιβλιογραφίας την οποία συμβουλευθήκαμε για τη συγγραφή των λημμάτων.

Όπως προαναφέρθηκε, το ληματολόγιο αποτελείται από 82 όρους της αγγλικής γλώσσας, οι οποίοι είχαν προταθεί από την διδάσκουσα με βασικό κριτήριο την συχνότητα εμφάνισής τους στις πηγές και σε συνάρτηση με σχετικά δοκίμια των σημαντικότερων φεμινιστριών κριτικών. Κατά την διάρκεια της συγγραφής χρειάστηκε να γίνουν προσαρμογές στο ληματολόγιο. Ορισμένα από τα αρχικά λήμματα παραλήφθηκαν, επειδή είτε δεν θεωρήθηκαν κεντρικές έννοιες αλλά έννοιες που στην ουσία συμπληρώνονται από τα υπόλοιπα λήμματα (π.χ. **bourgeois feminism** καλυπτόταν μέσω της αντίθεσης από το λήμμα **materialist feminism**), είτε επρόκειτο για πολύ πρόσφατες έννοιες, για τις οποίες

---

¹ Αναγνωστόπουλος Γιάννης, Δρακοπούλου Μαρία, Ελευθερίου Δέσποινα, Κούτρα Αλεξάνδρα, Κρομμύδα Λίλη, Μαρίν Μαίρη, Τριανταφύλλη Λία, Τρυπαναγνωστοπούλου Σοφία, Φωκός Γιώργος

αφενός δεν είχαμε επαρκείς και αξιόπιστες πληροφορίες και αφετέρου αποτελούν έννοιες που δεν έχουν καθιερωθεί ακόμη και εξακολουθούν να εξελίσσονται (π.χ. **cybergender**). Σε ορισμένες περιπτώσεις, δυο ή περισσότερα λήμματα συμπύχθηκαν σε ένα, καθώς αποτελούν τμήματα τις ίδιες νοηματικής ενότητας και το ένα συμπληρώνει το άλλο (π.χ. **colonization/double colonization**). Τέλος, πολλές ήταν οι περιπτώσεις στις οποίες κατέστη απαραίτητο να προστεθούν και άλλα λήμματα στο ληματολόγιο, καθώς μέσα από την μελέτη των σχετικών επιστημονικών άρθρων προέκυψαν και άλλοι όροι που θα άξιζε τον κόπο να συμπεριληφθούν στο γλωσσάρι.

Σύμφωνα με τους Landau (2001) και Jackson (2002) για να ξεκινήσει η συγγραφή ενός λεξικού πρέπει να προηγηθεί ένας προσεκτικός σχεδιασμός. Πρόκειται για τις προδιαγραφές, οι οποίες έχουν να κάνουν με το μέγεθος του ληματολογίου, την μικροδομή των λημάτων, τις γραμματικές, συντακτικές, ορθογραφικές καθώς και τις τυπογραφικές συμβάσεις. Οι προδιαγραφές μπορεί να περιλαμβάνουν ορισμένα υποχρεωτικά στοιχεία, τα οποία είναι λεπτομερείς και μη διαπραγματεύσιμοι κανόνες, (για παράδειγμα ο ορθογραφικός κανόνας για το τελικό «ν»), τους οποίους οφείλουν όλοι οι λεξικογράφοι να ακολουθούν πιστά. Μπορεί ακόμη να περιλαμβάνουν και προαιρετικά στοιχεία, τα οποία αφορούν περιπτώσεις όπου ο συντάκτης χρειάζεται να πάρει μια απόφαση, έχοντας στη διάθεσή του, ωστόσο, μια ομάδα επιτρεπόμενων επιλογών (όπως τα κριτήρια για την απόδοση των όρων). Στην πράξη, οι έμπειροι επαγγελματίες λεξικογράφοι ισχυρίζονται ότι οι προδιαγραφές δεν είναι ποτέ απολύτως οριστικές μέχρι να ολοκληρωθεί η σύνταξη και να λειτουργήσει ο τελικός έλεγχος, καθώς τα διάφορα ζητήματα που προκύπτουν πολλές φορές τους υποχρεώνουν να προβούν σε τροποποιήσεις.

Βασική αρχή της συγγραφής των συγκεκριμένων λημάτων ήταν η προσπάθεια να καταλήξουμε σε ένα κείμενο γραμμένο σε απλή γλώσσα, κατανοητό από ένα ευρύ κοινό και όχι αποκλειστικά από τους ειδικούς. Ωστόσο, αυτό δε σημαίνει ότι τα νοήματα υπεραπλουστεύτηκαν, απλά αναπτύχθηκαν σαν μια προσπάθεια εξοικείωσης του αναγνωστικού κοινού με τον συγκεκριμένο χώρο. Το μέγεθος των λημάτων δεν ξεπερνάει τις 350-400 λέξεις, γεγονός που σημαίνει ότι σε έναν περιορισμένο χώρο αναπτύχθηκαν έννοιες, σαν μια βασική ιδέα για το συγκεκριμένο αντικείμενο. Το γλωσσάρι συνοδεύεται επίσης από εκτενή βιβλιογραφία, έντυπη και ηλεκτρονική. Όσον αφορά τις τυπογραφικές συμβάσεις, ενδεικτικά αναφέρουμε: με έντονα (**bold**) εμφανίζονταν οι όροι του βασικού ληματολογίου που περιλαμβάνονται στο εσωτερικό ενός άλλου λήματος, η βιβλιογραφία έγινε στο τέλος για το σύνολο των λημάτων, χωρίς υποσημειώσεις και παραπομπές στο

κάθε λήμμα ξεχωριστά, ενώ τα κύρια ονόματα ξένων συγγραφέων παραμένουν με λατινικούς χαρακτήρες σε όλες της περιπτώσεις.

Όσον αφορά την μεθοδολογία που ακολουθήσαμε, η λεξικογραφική μας ομάδα έκανε έρευνα σε βασικά δοκίμια των φεμινιστικών σπουδών, στη βιβλιογραφική λίστα που δόθηκε και περιλάμβανε βιβλία και λεξικά από το χώρο της θεωρίας της λογοτεχνίας. Σε κάθε συνάντησή μας αναλύαμε έννοιες που προέκυπταν από την αντίστοιχη τάση και συζητούσαμε διεξοδικά τα σχετικά λήμματα που είχαν προετοιμαστεί κάθε φορά. Συζητούσαμε όσα προβλήματα ανέκυπταν, αξιολογούσαμε τις πηγές, βρίσκαμε, επιλέγαμε ή δημιουργούσαμε νέους όρους και καταλήγαμε σε λύσεις. Μετά από συζήτηση και διόρθωση των λημμάτων από την διδάσκουσα, η λεξικογραφική μας ομάδα προχώρησε στην τελική σύνταξη των κειμένων και της βιβλιογραφίας.

Για την δημιουργία των λημμάτων χρειάστηκε να ανατρέξουμε σε διάφορες πηγές. Συμβουλευθήκαμε κυρίως λεξικά φεμινιστικών, λογοτεχνικών όρων, επιστημονικά έργα και άρθρα σχετικά με τα αντικείμενα της φεμινιστικής θεωρίας, της λογοτεχνίας και της ψυχανάλυσης. Τα περισσότερα από αυτά ήταν γραμμένα στα αγγλικά και αυτό δημιουργούσε πρόβλημα για την απόδοση της ορολογίας. Το διαδίκτυο αποτέλεσε επίσης μια σημαντική πηγή πληροφοριών, πάντα βέβαια με επιφύλαξη, καθώς τα αποτελέσματα που βρίσκαμε δεν ήταν πάντα αξιόπιστα και σχεδόν πάντα χρειάστηκε να τα επιβεβαιώσουμε και από άλλες πηγές. Επειδή, ωστόσο, συναντήσαμε και πρόσφατους όρους (π.χ. **homosocial**, **cyborg**) για τους οποίους η σχετική βιβλιογραφία δεν ήταν επαρκής, ο μόνος τρόπος για να βρούμε κάποιες χρήσιμες πληροφορίες ήταν το διαδίκτυο. Σε πολλές περιπτώσεις χρειάστηκε να συμβουλευτούμε ειδικούς στα θέματα που μας απασχόλησαν προκειμένου να μας αποσαφηνίσουν ορισμένες περίπλοκες έννοιες, αλλά και να μας προτείνουν αποδόσεις σε κάποια λήμματα. Τέλος, ανατρέξαμε σε βιβλιογραφία σχετική με την λεξικογραφία και την ορολογία προκειμένου στηρίξουμε επιστημονικά τις λεξικογραφικές μας επιλογές.

3 Προβλήματα

Κατά τη διάρκεια της συγγραφής των λημμάτων προέκυψαν διάφορα προβλήματα, τα οποία προσπαθήσαμε να αντιμετωπίσουμε μέσα από τη μελέτη της βιβλιογραφίας, αλλά και την συζήτηση με τα υπόλοιπα μέλη της λεξικογραφικής ομάδας. Πιο συγκεκριμένα, ορισμένες από τις πιο βασικές δυσκολίες που συναντήσαμε είναι οι εξής:

- 1) Η έλλειψη τυποποίησης της ελληνικής ορολογίας γενικά και της ορολογίας που αφορά τις σπουδές φύλου ειδικότερα –προσθέτοντας μάλιστα την απουσία ανάλογης

παραγωγής επιστημονικών κειμένων (Κακριδή-Φερράρι 2001: 203-205)- έχει ως αποτέλεσμα πολλοί από τους όρους του λεξικού να μην έχουν αποδοθεί στα ελληνικά (π.χ. **cyborg**). Συχνά επίσης εμφανίζονται περισσότερα του ενός μεταφραστικά ισοδύναμα (π.χ. **ecofeminism**), ενώ ακόμη συμπίπτουν οι αποδόσεις διαφορετικών όρων (π.χ. **φύλο**).

- 2) Μέσα από τη διαδικασία της συγγραφής προέκυψαν και άλλοι όροι εκτός του βασικού λεξικού που κληθήκαμε αφενός να κατανοήσουμε και αφετέρου να αποδώσουμε στα ελληνικά (π.χ. **femininity, gynema**).
- 3) Πολλές από τις αποδόσεις που συναντήσαμε δεν ήταν ιδιαίτερα εύηχες (π.χ. **γυνοκριτική**) ή επιτυχείς (π.χ. **μετα-αποικιακός**).
- 4) Οι πρόσφατοι όροι (π.χ. **cyberfeminism**) απαντώνται σπάνια στην έντυπη βιβλιογραφία, αλλά συχνότερα στο διαδίκτυο, το οποίο δεν μπορεί να θεωρηθεί άκρως αξιόπιστο ως πηγή.
- 5) Κάποιοι όροι έχουν παράλληλα μια γενική σημασία (π.χ. **sexuality**), και αυτό είχε σαν αποτέλεσμα οι πληροφορίες που βρήκαμε να ήταν πολύ γενικές και ελάχιστες ήταν οι πηγές που τους συσχέτιζαν με τη φεμινιστική λογοτεχνική κριτική.
- 6) Τα λήμματα που αρχικά προέκυπταν ήταν αρκετά εκτενή σε όγκο, καθώς για να δοθούν οι βασικές πληροφορίες και να γίνει κατανοητός ο κάθε όρος ήταν αναγκαίο να παραθέσουμε πολλές πληροφορίες. Ωστόσο εξαιτίας του περιορισμού λέξεων, ο οποίος ήταν σαφής στις προδιαγραφές, χρειάστηκε να συμπτύξουμε τους ορισμούς, κάτι που στάθηκε ιδιαίτερα δύσκολο στην πράξη καθώς δεν ήταν εύκολο να αποφασίσουμε τι θα αφήσουμε εντός και τι εκτός ορισμού.
- 7) Σημαντικό πρόβλημα ήταν η αλληλοεπικάλυψη των όρων. Σε διάφορες περιπτώσεις οι όροι συνδέονται τόσο μεταξύ τους με αποτέλεσμα διάφορα μέλη της ομάδας που είχαν αναλάβει διαφορετικά λήμματα πολύ συχνά να επαναλαμβάνουν τα ίδια πράγματα. Η συζήτηση εντός της λεξικογραφικής ομάδας έλυσε το πρόβλημα αυτό.
- 8) Τέλος, μια βασική δυσκολία που αντιμετώπισε στο σύνολό της η συγγραφική ομάδα, ήταν το γεγονός ότι κληθήκαμε να ασχοληθούμε με ένα αντικείμενο το οποίο δεν είχαμε διδαχτεί προηγουμένως. Οι όροι αυτοί ήταν ιδιαίτερα περίπλοκοι καθώς συνδύαζαν περισσότερα επιστημονικά αντικείμενα (λογοτεχνία, φεμινιστικής θεωρία και ψυχανάλυση). Για την κατανόηση των όρων ήταν απαραίτητη η περαιτέρω μελέτη βιβλίων και επιστημονικών άρθρων προκειμένου να εμβαθύνουμε στα γνωστικά αυτά αντικείμενα. Στο σημείο αυτό, αξίζει να αναφέρουμε τον προβληματισμό για το κατά πόσο ένας λεξικογράφος μπορεί να ασχοληθεί με ένα γνωστικό αντικείμενο για το οποίο

δεν είναι καταρτισμένος. Από τη μία πλευρά, είναι γεγονός ότι ένας λεξικογράφος πέρα από την γλωσσολογική του κατάρτιση, εμπλουτίζει τις γνώσεις του και σε άλλα γνωστικά αντικείμενα. Αυτό όμως δε σημαίνει ότι μπορεί να αποκτήσει τις γνώσεις ενός ειδικού. Από την άλλη όμως, ένας ειδικός σε κάποιο συγκεκριμένο γνωστικό αντικείμενο δεν είναι αυτονόητο ότι μπορεί να συντάξει ένα λεξικογραφικό ορισμό και παράλληλα να αντιμετωπίσει επιτυχώς γλωσσικά και λεξικογραφικά ζητήματα. Η εμπειρία έχει δείξει ότι μια σωστή λεξικογραφική πρακτική σε συνδυασμό με μια σε βάθος μελέτη του γνωστικού αντικείμενου, αλλά και σοβαρή επιστημονική επιμέλεια των λημμάτων από έναν ειδικό, μπορεί να δώσει αποτελέσματα πολύ ικανοποιητικού βαθμού.

4 Ορολογία

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, μια βασική δυσκολία που συναντήσαμε κατά τη σύνταξη του γλωσσαρίου ήταν η έλλειψη ή η μη ικανοποιητική απόδοση των ξένων όρων. Κληθήκαμε επομένως να κατασκευάσουμε νέους όρους και να επιλέξουμε ανάμεσα σε δύο ή περισσότερες αποδόσεις. Η κατασκευή καινούριων όρων, καθώς και τα κριτήρια πάνω στα οποία στηρίζεται ο λεξικογράφος για τη δημιουργία τους αποτελούν ένα από τα σημαντικά λεξικογραφικά και ορολογικά ζητήματα. Σύμφωνα με την Τσάκωνα (2007) έχουν προταθεί κατά καιρούς ποικίλα κριτήρια σχετικά με τα χαρακτηριστικά των νεολογισμών οι οποίοι προστίθενται στην ορολογία των διαφόρων επιστημονικών πεδίων. Τα κριτήρια αυτά θα μπορούσαν να συνοψιστούν ως εξής:

- 1) ο ορθός σχηματισμός, με βάση τους κανόνες και τις συνήθειες της γλώσσας-στόχου, αλλά και το υφολογικό επίπεδο
- 2) ο οικονομικός σχηματισμός, σύμφωνα με τον οποίο προτιμώνται ολιγοσύλλαβοι μονολεκτικοί τύποι, οι οποίοι είναι πιο εύκολο να κλιθούν και να σχηματίσουν παράγωγα, αλλά και να είναι εύηχοι
- 3) η σημασιολογική διαφάνεια, ακριβολογία και σαφήνεια
- 4) η αποφυγή της συνωνυμίας, της πολυσημίας και των αταίριαστων συνδηλώσεων το κριτήριο αυτό αφορά κατεξοχήν τη νοητική σχέση και σύνδεση ενός όρου με άλλες λέξεις, οι οποίες χρησιμοποιούνται ευρύτερα ή με όρους οι οποίοι ανήκουν στο ίδιο ή σε κάποιο άλλο επιστημονικό πεδίο.
- 5) η αντιστρεψιμότητα, δηλαδή η δυνατότητα αναγωγής στον ξένο όρο από τον οποίο προέρχεται ο καινούριος, ώστε να είναι κατά το δυνατόν προφανείς οι αντιστοιχίες μεταξύ των διαφορετικών γλωσσών και να καθίσταται ευκολότερη η χρήση και η κατανόηση της ορολογίας.
- 6) η παγίωση ενός όρου, η οποία μπορεί να αποτελέσει κριτήριο για την επιλογή ανάμεσα στους υπάρχοντες όρους, εφόσον η συχνότητα εμφάνισής τους μπορεί να ελεγχθεί με αξιοπιστία.

Για την συγγραφή των συγκεκριμένων λημμάτων στόχος μας ήταν να τηρήσουμε τα κριτήρια

αυτά². Στην πράξη, ωστόσο, σπάνια έχουμε σύγκλιση των κριτηρίων αυτών, επομένως έγινε προσπάθεια ώστε να τα συνδυάσουμε ή και να τα ιεραρχήσουμε, ανάλογα με την περίπτωση, με βασικό γνώμονα την λεξικογραφική συνέπεια. Πιο συγκεκριμένα, συναντήσαμε τις ακόλουθες περιπτώσεις:

1) Έλλειψη απόδοσης

Σε πολλά λήμματα δεν υπήρχε (ή τουλάχιστον δεν καταφέραμε να εντοπίσουμε) απόδοση στα ελληνικά. Επομένως έπρεπε να προτείνουμε εμείς μια απόδοση, ακολουθώντας τα κριτήρια που αναφέραμε, αλλά και συνδυάζοντάς τα. Παράδειγμα αποτελεί ο όρος *homosocial* ο οποίος αναφέρεται στην κοινωνική συμπεριφορά των ομοφυλοφίλων που συνηθίζουν να συναναστρέφονται κυρίως άλλους ομοφυλόφιλους. Ο όρος αυτός είναι πρόσφατος, με αποτέλεσμα να μην έχει αποδοθεί στα ελληνικά. Τηρώντας το κριτήριο της αντιστρεψιμότητας, αλλά και του οικονομικού σχηματισμού καταλήξαμε στον νεολογισμό ομοκοινωνικός, αποφεύγοντας έναν περιφραστικό τύπο, αλλά δημιουργώντας ενδεχομένως πρόβλημα στη σημασιολογική διαφάνεια, καθώς δεν είναι σίγουρο ότι η σημασία του λήμματος εξάγεται εύκολα, χωρίς να προκληθεί σύγχυση (π.χ. με τη λέξη κοινωνικός που έχει άλλη σημασία). Το κριτήριο όμως αυτό δεν κρίθηκε στην συγκεκριμένη περίπτωση ότι επικρατεί των υπολοίπων, καθώς το ίδιο πρόβλημα μπορεί να αντιμετωπίζει και ένας/μία αγγλόφωνος/η με τον όρο *homosocial*. Υπήρχαν επίσης και κάποιες περιπτώσεις στις οποίες επιλέξαμε να διατηρήσουμε τον ξένο όρο ως έχει, όπως για παράδειγμα το *queer theory* και το *cyborg* (το οποίο μεταγράψαμε στα ελληνικά: σάιμποργκ) καθώς είναι όροι που συνηθίζεται να παραμένουν στα αγγλικά στην ελληνική βιβλιογραφία.

2) Περισσότερες της μιας αποδόσεις

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η έλλειψη συστηματικής απόδοσης της σχετικής ορολογίας έχει οδηγήσει πολλούς να προτείνουν τις δικές τους αποδόσεις, με αποτέλεσμα να δημιουργείται σύγχυση ως προς το ποια είναι η σωστή. Για παράδειγμα ο όρος **ecofeminism** συναντάται στα ελληνικά και ως **οικοφεμινισμός** και ως **οικολογικός φεμινισμός**. Με βάση το κριτήριο του οικονομικού σχηματισμού, αλλά και

---

² Στο σημείο αυτό οφείλουμε να τονίσουμε ότι η ενιαία αυτή τακτική στην αντιμετώπιση της απόδοσης της ορολογίας στην ελληνική με βάση τα παραπάνω κριτήρια έγινε στα πλαίσια της λεξικογραφικής ομάδας που συνέταξε τα συγκεκριμένα μόνο λήμματα. Τα υπόλοιπα λήμματα της φυλο-παιδείας δεδομένου ότι συγγραφείς είναι ακαδημαϊκοί καθηγητές διαφορετικών επιστημονικών πεδίων, δεν παρουσιάζουν ενιαία απόδοση της ορολογίας καθώς η επιλογή στηρίζεται καθαρά στα προσωπικά επιστημονικά κριτήρια του κάθε συγγραφέα. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να υπάρξουν αντιθέσεις ανάμεσα στις αποδόσεις όρων στα συγκεκριμένα λήμματα και στα υπόλοιπα λήμματα της ηλεκτρονικής εγκυκλοπαίδειας.

της συχνότητας, καταλήξαμε στην πρώτη απόδοση, η οποία αφενός είναι μονολεκτικός τύπος (έναντι της περιφραστικής απόδοσης) και αφετέρου την συναντήσαμε πολύ περισσότερες φορές απ' ό,τι τη δεύτερη απόδοση. Στο σημείο αυτό αξίζει να αναφέρουμε ότι εφόσον ασχοληθήκαμε κυρίως με πολιτισμικού περιεχομένου όρους, τα ζητήματα ορολογίας γίνονται πιο σύνθετα, καθώς υπάρχουν περιπτώσεις όπου η κάθε μια προτεινόμενη απόδοση αντανάκλα και αντίστοιχες κοινωνικοπολιτικές τοποθετήσεις και αντιλήψεις. Οι περιπτώσεις αυτές χρήζουν ιδιαίτερης προσοχής και ο λεξικογράφος καλείται να τις αντιμετωπίσει με επιστημονική αντικειμενικότητα και ακολουθώντας τα προαναφερθέντα κριτήρια. Παράδειγμα αποτελεί η λέξη **black** στο λήμμα **black feminist literary criticism**. Η πολιτική ορθότητα για την απόδοση της συγκεκριμένης λέξης έχει προβληματίσει ιδιαίτερα τους ειδικούς, αλλά και το ευρύ κοινό και κατά περιόδους προτείνονται και διαφορετικές εκδοχές (π.χ. έγχρωμοι, αφροαμερικανοί, νέγροι κοκ). Ανατρέχοντας στη σύγχρονη βιβλιογραφία καταλήξαμε ότι ο όρος **μαύρος** επικρατεί των υπολοίπων και δεν έχει τη ρατσιστική διάσταση που είχε χρεωθεί στο παρελθόν. Αποδώσαμε επομένως το λήμμα ως **φεμινιστική λογοτεχνική κριτική των μαύρων γυναικών**, προσθέτοντας το **γυναικών** προκειμένου να διατηρήσουμε και την σημασιολογική διαφάνεια, καθώς ο όρος αναφέρεται σε γυναικεία λογοτεχνία.

3) Ίδια απόδοση διαφορετικών όρων

Υπάρχουν περιπτώσεις όπου διαφορετικοί όροι της Αγγλικής παρουσιάζουν την ίδια απόδοση στην Ελληνική. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση του **gender** και του **sex**. Στην ελληνική αποδίδονται και οι δύο με τον γενικό όρο **φύλο**. Ωστόσο στην αγγλική το **gender** συνδέεται με την κοινωνική, το **sex** με την βιολογική διάσταση του φύλου. Προκειμένου να διατηρήσουμε την σημασιολογική αυτή διαφοροποίηση (σημασιολογική διαφάνεια), αποφεύγοντας την πολυσημία του όρου, καταλήξαμε στις αποδόσεις **κοινωνικό φύλο** και **βιολογικό φύλο** αντίστοιχα.

4) Προβληματικές αποδόσεις

Πολλές από τις αποδόσεις των όρων δεν ήταν ιδιαίτερα επιτυχείς με την έννοια ότι δεν πληρούσαν τα κριτήρια που τέθηκαν προηγουμένως. Κάποιες από τις περιπτώσεις αυτές χρειάστηκε να τις αντιμετωπίσουμε προτείνοντας κάποια άλλη απόδοση (π.χ. **subaltern**³), με βάση τα κριτήρια, ενώ σε άλλες αυτό δεν στάθηκε δυνατό, καθώς ο προβληματικός όρος αποτελεί ήδη παγιωμένη ορολογία (π.χ. **γυνοκριτική**⁴).

---

³ Η απόδοση του όρου ως **υπάλληλος άλλος** δεν κρίνεται επιτυχής, καθώς δεν είναι μονολεκτικός, δεν είναι ιδιαίτερα εύηχος, ενώ δεν παρουσιάζει σημασιολογική διαφάνεια (αντίθετα μάλιστα συγχέεται με την γενικού λεξιλογίου σημασία της λέξης), σε αντίθεση με το **υποτελής**, το οποίο και

5) Μορφολογική και σημασιολογική συνάφεια

Η περίπτωση αυτή αφορά δύο ή περισσότερους όρους, οι οποίοι συνδέονται στην Αγγλική, τόσο σε σημασιολογικό, όσο και σε μορφολογικό επίπεδο, όπως για παράδειγμα οι όροι **performance** και **performativity**. Στις περιπτώσεις αυτές φροντίσαμε ώστε να καθίσταται ευδιάκριτη στη γλώσσα-στόχο η σημασιολογική, αλλά και μορφολογική συνάφεια των δύο όρων. Ως εκ τούτου καταλήξαμε στις αποδόσεις **επιτέλεση** και **επιτελεστικότητα** αντίστοιχα.

6) Ορολογία και κοινή χρήση

Πρόκειται για λέξεις, οι οποίες στο συγκεκριμένο επιστημονικό πεδίο θεωρούνται όροι, αλλά τις συναντάμε εξίσου και στο καθημερινό μας λεξιλόγιο. Τα όρια ανάμεσα στη ορολογία και την κοινή χρήση δεν είναι πάντα ευδιάκριτα, με αποτέλεσμα ένας όρος που παραπέμπει σε μια λέξη γενικού λεξιλογίου, να δημιουργεί συνδηλώσεις που ενδεχομένως να προκαλέσουν σύγχυση στον χρήστη. Κάποια παραδείγματα τα που συναντήσαμε ήταν οι όροι **chora** (= χώρα) και **body** (=σώμα). Για τις περιπτώσεις αυτές είναι σημαντικό να γίνεται σωστή διάκριση της λέξης σε σχέση με την ειδική και τη γενική χρήση της, ούτως ώστε να επιτυγχάνεται σαφήνεια και ακρίβεια στην απόδοσή της στη γλώσσα-στόχο (Tsakona, 2007).

5 Συμπεράσματα

Η ενασχόλησή μας με τη *Φυλο-Παιδεία*, μας έδωσε τη δυνατότητα να ανακαλύψουμε τόσο τις επιστημονικές, όσο και τις φιλοσοφικές διαστάσεις των γυναικείων σπουδών και παράλληλα να τις συνδυάσουμε με την λεξικογραφία. Ήταν μια ευκαιρία να αναδειχτεί δημιουργικά η σχέση φύλου και γλώσσας, μια σχέση αμφίδρομη, αφού παράλληλα προσεγγίσαμε το πρακτικό αντικείμενο της λεξικογραφίας από τη σκοπιά της λογοτεχνικής κριτικής. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να αναδειχτεί η ιδεολογική οπτική της λεξικογραφίας, ενώ το λεξικό αντιμετωπίστηκε σαν ένα λογοτεχνικό προϊόν.

Παράλληλα, μέσα από τη διαδικασία αυτή, αναδείχτηκαν πολλά ζητήματα όσον αφορά την λεξικογραφική πρακτική, αλλά και την ορολογία. Προσπαθώντας να τηρήσουμε τα κριτήρια για την απόδοση των όρων καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι είναι πολύ δύσκολο να πληρούνται όλα τα κριτήρια συγχρόνως. Εξάλλου, όπως αναφέρει και η Κακριδή-Φερράρι (2001) η απόφαση ανήκει στους ίδιους τους ομιλητές μιας κοινωνίας. Λανθασμένη ή μη,

---

τελικά επιλέχθηκε (βεβαίως, ακόμα και στην περίπτωση αυτή ισχύει η ταύτιση με λέξη γενικού λεξιλογίου, παρόλα αυτά, ο οικονομικός σχηματισμός του όρου επικράτησε ως κριτήριο).

⁴ Αν και ο όρος αυτός δεν θεωρείται εύχος και ξενίζει τον ελληνόφωνο χρήστη, η παγίωσή του έχει παρατηρηθεί σε τέτοιο βαθμό που θεωρήθηκε σκόπιμο να παραμείνει ως έχει.

ατυχής, η επιτυχής, εύηχη ή όχι, η κάθε απόδοση παγιώνεται μέσα από τη χρήση της και δύσκολα μπορεί να ανατραπεί με μέσω μιας «στεγνής» λεξικογραφικής πρότασης.

Επιπλέον, η εμπειρία από την συγγραφή ενός εξειδικευμένου λεξικού έδειξε ότι το έργο του λεξικογράφου είναι σύνθετο, αφού κληθήκαμε να ασχοληθούμε με ένα άγνωστο θέμα, το οποίο αντιμετωπίσαμε μελετώντας τη βιβλιογραφία, διαβάζοντας παράλληλα κείμενα, συζητώντας με ειδικούς αλλά και με τα μέλη της ομάδας. Η διαδικασία αυτή απαιτεί υπομονή, σκληρή δουλειά, καλή χρήση της γλώσσας, ανεπτυγμένη κριτική ικανότητα, ομαδικό πνεύμα, αλλά κυρίως μεράκι για τη λεξικογραφία.

Όσον αφορά το «εγχείρημα» της *Φυλο-Παιδείας*, οφείλουμε να τονίσουμε την πρωτοτυπία, την διεπιστημονικότητα, αλλά και τις φιλόδοξες προοπτικές για συνέχιση το έργου. Η *Φυλο-Παιδεία* αποσκοπεί στον συνεχή εμπλουτισμό της με λήμματα, υπολήμματα, όρους (και μάλιστα σε περισσότερες γλώσσες) αλλά και άρθρα – κείμενα, πάντοτε σε σχέση με τις Σπουδές Φύλου, έναν επιστημονικό κλάδο ο οποίος έχει να επιδείξει πληθώρα δημοσιευμένων βιβλίων και επιστημονικών άρθρων ετησίως. Όμως, πέρα από την επιθυμία, αυτό που διαφέρει και έχει σημασία στην προσπάθεια αυτή είναι το γεγονός ότι η *Φυλο-Παιδεία* διαθέτει επίσης την δυνατότητα, δηλαδή την υλικοτεχνική υποδομή και το άρτια κατηρητισμένο δυναμικό που θα συμβάλλει στην υλοποίηση των προσδοκιών και στην επιτυχή πορεία του συγκεκριμένου έργου.

Βιβλιογραφία

- [1] Jackson, H. (2002). *Lexicography*. Routledge Taylor & Francis Group
- [2] Κακριδή-Φερράρι, Μ. (2001). *Μετάφραση ξένων όρων*. στο Α.-Φ. Χριστίδης (επιμ., σε συνεργασία με τη Μ. Θεοδωροπούλου), *Εγκυκλοπαιδικός οδηγός για τη γλώσσα*. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας, 203-205
- [3] Landau, S. I. (2001). *Dictionaries: The Art and Craft of Lexicography* (2nd edition). Cambridge: Cambridge University Press
- [4] Tsakona, V. (2007). *Bilingualisation in practice: Terminological issues in bilingualising a specialised glossary*. In *International Journal of Lexicography* 20 (2), 119-145
- [5] www.thefylis.uoa.gr/fylopedia.

Αλεξάνδρα Κούτρα

Μεταφράστρια Υπουργείου
Εξωτερικών
alexandrakoutra@gmail.com

Ευαγγελία Τριανταφύλλη

Μεταφράστρια
liakost@hotmail.com

Σοφία

Τρυπαναγνωστοπούλου

Μεταφράστρια
sofitrip@yahoo.gr